

ПРОЯВИ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ У ЧОЛОВІЧОМУ ТА ЖІНОЧОМУ МОВЛЕННІ (НА МАТЕРІАЛІ ТЕКСТІВ ПОЛІТИЧНИХ ПРОГРАМ АТЛАНТИЧНОЇ ТРАДИЦІЇ)

Стаття зорієнтована на виявлення проявів гендерних стереотипів у мовленні політиків США різних статей.

Ключові слова: *гендер, гендерний стереотип, родолект, мовленнєва поведінка.*

The article is focused upon the detection of gender stereotypes' manifestation in speech of American male and female politicians.

Key words: *gender, gender stereotypes, genderlect, speech behavior.*

Наукові розвідки вітчизняних і зарубіжних учених показують, що мовленнєва поведінка чоловіків і жінок сприймається й оцінюється по-різному навіть у тому випадку, якщо вони говорять навіть в однаковому стилі [2; 12]. Це призвело до виникнення гіпотези “гендерних стереотипів”, сутність якої полягає в тому, що значення мають не фактичні розбіжності у мовленнєвій поведінці, а стереотипні очікування, пов’язані з чоловічою та жіночою статтю [6, с. 8; 10, с. 11; 14, с. 1, 7].

Обидві гіпотези (гендеролектів і гендерних стереотипів) були перевірені у ході численних експериментів, які, на жаль, надали суперечливі результати [18, с. 123]. Очевидно, в реальних умовах релевантними для сприйняття чоловічого та жіночого мовлення можуть бути виявлені як наші стереотипні очікування, так і фактичні розбіжності.

Метою нашої статті є аналіз віддзеркалення існуючих гендерних стереотипів і типових мовленнєвих моделей у текстах “жіночих” і “чоловічих” політичних програм атлантичної традиції.

Безперечно, роль стереотипів у суспільній свідомості є сильною, а самі стереотипи з трудом піддаються корегуванню. Так, С.К. Табурова, аналізуючи емоційний рівень чоловічої та жіночої мовної особистості, зазначає, що ЗМІ нерідко пов’язують жінок із афектними станами (любов, ненависть, гнів або депресія) [12, с. 42]. Типовою для жінок є роль жертви, пасивне та залежне положення [12, с. 53]. Чоловіки частіше вимагають, погрожують або заперечують. Встановлено, що дихотомічне протиставлення чоловічого та жіночого, їхня ієрархічність, де заглавну позицію займає мужність, властиве практично усім напрямкам філософської думки [11, с. 29]. Так чи інакше, самі поняття “мужність” та “жіночість” отримали категоріальний статус й розглядаються в якості прототипів для опису реальних чоловіків і жінок [8, с. 23].

Різниця у мовленнєвій поведінці представників протилежних статей обумовлена також й існуючим соціальним нерівноправ’ям. Соціальний статус жінки в цілому нижчий, ніж статус чоловіка, їхні думки, висловлювання частіше ігноруються, вважаються менш вагомими. Гендерна асиметрія має прояв у дискримінації жінок на ринку праці, у їхній слабкій представленості у сфері прийняття рішень [9, с. 14]. Тому, наприклад, жінкам, які посідають високі пости, постійно треба знаходитися у “напрузі” задля доказу професійної компетенції. Саме з цим пов’язують більш правильну та коректну мову жінок [16].

Іншим поясненням гендерних розбіжностей є теорія “двох культур” [17]. Згідно з нею існують суттєві розбіжності у соціалізації хлопчиків і дівчаток, які виростають та формуються у двох цілковито різних світах. Уже з самого дитинства жінки вчаться вести

кооперативні бесіди, розмови-спілкування (rapport talk), тобто вчать бути доброзичливими, висловлювати співчуття, надавати підтримку.

Для жінок розмова є засобом зближення і взаєморозуміння. У зв'язку з цим вони задають більше питань і висловлюють більше реплік-реакцій. Чоловіки ж схильні вести "односторонні" бесіди, бесіди інформаційного типу, які приймають форму "розмови-повідомлення" (report talk) [7, с. 188]. Їх розмови фокусуються не на почуттях і відносинах, а на демонстрації своїх знань, умінь, інформованості. Замість різних діалектів представники різних статей говорять на так званих родолектах (genderlects) [13, с. 361]. Різниця в стилях спілкування є наслідком різного виховання.

Чоловічий стиль спілкування можна описати як більш активний і предметний, але в той же час, більш змагальний і конфліктний, ніж жіночий. При цьому для чоловіка зміст спільної діяльності є важливішим, ніж індивідуальна симпатія до партнерів. Чоловіче спілкування відрізняється більшою емоційною стриманістю [3, с. 17]. Жінки вільніше і повніше виражають свої почуття і емоції, у них є потреба ділитися з кимось своїми переживаннями, а також здатність до співпереживання. Чоловіче відношення до навколишнього світу характеризується напористістю, самовпевненістю, орієнтацією на контроль [5, с. 187]. Для того, щоб відокремити себе від світу, необхідно маніпулювати кимось з оточення, переконуючись, таким чином, у своїй незалежності. Чоловік переконаний, що стояти на вершині ситуації – необхідна умова для виживання.

Такими є деякі результати досліджень гендерних розбіжностей у соціології, психології та культурології. Нашу увагу сконцентровано на вивченні гендерних розбіжностей у мовленні політиків різних статей з урахуванням існуючих гендерних стереотипів і типових моделей мовленнєвої поведінки. Матеріалом аналізу є тексти політичних програм. Аналіз "жіночих" ПП здійснено на основі текстів ПП Хіларі Клінтон (Hillary R. Clinton, Democratic Party), Синтії МакКінні (Cynthia McKinney, Green Party), Сари Палін (Sarah Palin, Republican Party). Аналіз "чоловічих" ПП, відповідно, здійснено на основі текстів ПП Барака Обами (Barack Obama, Democratic Party), Джо Бідена (Joe Biden, Democratic Party) та Джона МакКейна (John McCain, Republican Party).

Так, результати контекстуально-інтерпретаційного аналізу текстів "жіночих" політичних програм свідчать про часте використання пасивного стану дієслова: *When women are given that opportunity, they reinvest in their families; Development, democracy, and human rights are inextricably linked* [24]; *And even though for the first time a woman and an African-American were being taken seriously in national primaries, a real discussion of race and gender has been studiously avoided on all sides* [23]. Пасивний стан передбачає відсутність виконавця дії. Це свідчить про небажання жінки відповідати за свою політичну діяльність. Це відбувається через те, що жінка не відчуває своєї готовності до участі у політичному житті країни, незважаючи на те, що в США дискримінація за статевою ознакою дорівнює дискримінації за кольором шкіри, релігійними переконаннями, традиційні ролі жінок та чоловіків ще досі не є рівними. Використання пасивного стану дієслова підкреслює сутність гендерного стереотипу щодо андроцентризму, тобто позицію жінки як пасивного суб'єкта [4, с. 83; 12, с. 53].

У "чоловічих" політичних програмах домінує використання дієслів активного стану: *The task that I assigned our forces – to protect the Libyan people from immediate danger, and to establish a No Fly Zone – carries with it a UN mandate and international support* [21]; *The Recovery Through Retrofit program will enable homeowners to get low-cost energy audits of their homes and federally insured loans to pay for improvements* [20].

Аналіз фактичного матеріалу дозволив констатувати превалювання дієслів активного стану з модальними дієсловами, що виражають ступінь необхідності, зобов'язання щодо виконання цілей та намірів політичних програм: *Now we need to come together around reform that reflects our values as a nation of laws and a nation of immigrants* [19]; *They are doing outstanding work, and America should be very proud of their service* [21].

На особливу увагу заслуговує використання чоловіками-політиками модального дієслова *would* у поєднанні з інфінітивом у значенні впевненості у своїх планах: *This bill would provide 10 MHz of spectrum in the 700 MHz spectrum band to the public safety broadband licensee, make available funding for the construction, operation and maintenance of a nationwide interoperable communications network, and ensure proper governance* [21]; *I would make sure that every child has health insurance. I would relieve families and companies of the burden of catastrophic cases* [20].

У цілому, залучення дієслів активного стану віддзеркалює гендерний стереотип щодо динаміки відношень між чоловіком-суб'єктом політичної діяльності та політичним апаратом влади [4, с. 108].

Однією із характерних рис мовленнєвої поведінки жінок є звертання до персонального досвіду задля затвердження цим прикладом певного факту [2, с. 21, 96], а питання сім'ї, материнства та дитинства – основні об'єкти політичної діяльності жінок. Отже, гендерне “призначення” віддзеркалено й на політичному рівні [4, с. 101]. Так, окремі позиції тексту ПП С. Палін зорієнтовані на підтримку жінок, які мають “особливих” дітей із синдромом Дауна, оскільки сама авторка програми має такого сина: *Children with special needs inspire a special love. To the families of special needs children all across this country, I have a message: For years, you sought to make America a more welcoming place for your sons and daughters. I pledge to you that is we are elected, you will have a friend and advocate in the White House* [22]. Базуючись на власному досвіді, С. Палін виступає в якості посередника між країною та персонально собою, й, таким чином, не відстороняється від своїх політичних поглядів бути у центрі політичної влади. Приклади з особистого досвіду жінки-політика створюють загалом позитивну оцінку.

Натомість типовою моделлю мовленнєвої поведінки чоловіків є мова фактів [12, с. 51]. Ілюстрацією наведеної думки є залучення раціональних аргументів – статистичних даних. Так, Дж. Біден у політичній програмі щодо вдосконалення освіти у США зазначає: *Two thirds of the students entering high school this year will graduate, but for every 100 ninth graders, just 18 will earn a college degree* [20].

Особливість емоційного прояву у жінок – результат історично складених стереотипів поведінки [1, с. 32]. Жінки у своїх політичних програмах більш емоційно виражають свої аргументи, використовуючи емоційно забарвлені епітети (*stolen elections, harsh reality, a sick government, wealthy family, “wasted” vote, windfall profits, right reasons, a vital pipeline*); інтенсифікатори (*so much racket, know too well, pretty much, election is really about, taxes are too high*); прикметники у вищому та найвищому ступені порівняння (*racial disparities are worse than; to make America fairer and smarter, stronger and better; most powerful; the stakes for our nation could not be higher*); прислівники (*gas prices went up dramatically; And honestly, I believe...; what really happened; public policy that truly reflects our values*); метафори (*...remittances are sons and daughters that help mothers and fathers, the parents who sacrifice for their children*); фразеологічні одиниці (*something is out of kilter, they wrote him off, average hockey mom*).

Мовлення чоловіків характеризується більшою конкретністю, вмотивованістю, раціональністю оцінок, точністю найменувань предметів, і, як результат, однозначністю термінологічної лексики [15, с. 148]: *spectrum, megahertz, infrastructure, clean energy facilities, biofuels, clean coal technologies, communications system, debris, shipping costs, small business, global warming, climate shifts*.

Таким чином, результати фактичного матеріалу надають можливість висновувати про певний ступінь залежності існуючих гендерних стереотипів і типових особливостей мовленнєвої поведінки у текстах політичних програм політиків різних статей. Перспективним вбачаємо аналіз використання мовних сексизмів у вищезазначених текстах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бакушева Е.М. Особенности эмоциональной речи мужчин и женщин / Е.М. Бакушева // Язык и эмоции: сборник научных трудов. – Волгоград: Перемена, 1995. – С. 32 – 37.
2. Беляева А.Ю. Особенности речевого поведения мужчин и женщин (на материале русской разговорной речи): дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01 / Беляева Анна Юрьевна. – Саратов, 2002. – 177 с.
3. Берн Ш. Гендерная психология. – СПб.: Прайм –Евроник, 2001. – 320 с.
4. Введение в гендерные исследования: учебн. пособ. / И.А. Жеребкина. – Ч. I. – Харьков: ХЦГИ, 2001; СПб.: Але-тейя, 2001. – 708 с.
5. Горошко Е. И. Языковое сознание: гендерная парадигма. – М., 2003. – 250 с.
6. Дудолодова О.В. Динаміка мовної репрезентації гендера в англійському публіцистичному дискурсі (друга половина ХХ ст. – початок ХХІ ст.): автореф. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 “Германські мови” / О.В. Дудолодова. – Харків, 2003. – 20 с.
7. Каменская О.Л. Теория языковой личности – инструмент гендергетики // Гендер: язык, культура, коммуникация. Доклады Второй международной конференции 22-23 ноября 2001 г. – М.: МГЛУ, 2002. – С. 184-188.
8. Кирилина А.В. “Мужественность” и “женственность” с точки зрения лингвиста // Женщина в российском обществе: Российский научный журнал. – Иваново: Иван. Г.У. – 1998. – №2. – С. 21-27.
9. Лахова Е.Ф. Перспективы паритетной демократии в России (задачи женского движения) // Женщина в российском обществе: Российский научный журнал. – Иваново: Иван. ГУ – 1997. – № 3. – С.14 –20.
10. Мартинюк А.П. Регулятивна функція гендерно маркованих одиниць мови (на матеріалі сучасного англомовного публіцистичного дискурсу): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д. філол. наук: спец. 10.02.04 “Германські мови” / А.П. Мартинюк. – К., 2006. – 36 с.
11. Рябов О. В. Женщина и женственность в философии Серебряного века. – Иваново, 1997. – 46 с.
12. Табурова С.К. Эмоциональный уровень мужской и женской личности и средства его выражения (на материале пленарных дебатов Бундестага): дис. ... канд. филол. наук: 10.02.19 / Табурова Светлана Константиновна. – М., 1999. – 227 с.
13. Таннен Д. Ты меня не понимаешь. (Почему мужчины и женщины не понимают друг друга). – М.: Вече Персей АСТ, 1996. – С. 352 – 380.
14. Ткачик О.В. Гендерні стереотипи в англомовному фольклорі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 “Германські мови” / О.В. Ткачик. – К., 2008. – 20 с.
15. Ягубова М.А. Оценка в разговорной речи мужчин и женщин // Языковая личность: социолингвистические и эмотивные аспекты. – Волгоград – Саратов: Перемена, 1998. – С.43 – 54.
16. Johnson S. The statistical insignificance of gender differences in the Berlin Urban Vernacular // Linguistische Berichte. – 1994. – No. 152. – S. 218 – 227.
17. Malz Daniel N., Borker R. A. Mißverständnisse zwischen Männern und Frauen – kulturell betrachtet. – Günthner/ Kothhof (Hrsg.), 1991. – S. 52 – 74.
18. Thimm C. Durchsetzungsstrategien von Frauen und Männern: Sprachliche Unterschiede oder stereotype Erwartungen? // Frauensprechen. Männersprechen. Geschlechtsspezifisches Sprechverhalten. – München, Basel: E. Reinhard Verlag, 1995. – S. 120 – 129.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

19. Політична програма Б. Обама. – 2011. – 20 р. – Режим доступу: http://www.uspolitics.about.com/od/campaign2004/a/quotable_dnc.htm/.
20. Політична програма Дж. Бідена. – 2011 р. – 15 р. – Режим доступу: http://www.uspolitics.about.com/od/campaign2004/a/quotable_dnc.htm/.
21. Політична програма МакКейна. – 2011 р. – 15 р. – Режим доступу: http://www.uspolitics.about.com/od/campaign2004/a/quotable_dnc.htm/.

22. Політична програма С. Палін. – 2011 р. – 15 р. – Режим доступу:
http://www.uspolitics.about.com/od/campaign2004/a/quatable_dnc.htm/.
23. Політична програма С. МакКіні. – 2011 р. – 14 р. – Режим доступу:
<http://www.oilempire.us/cynthiamckinney.html/>.
24. Політична програма Х. Клінтон. – 2011 р. – 12 р. – Режим доступу:
<http://www.blogs.jta.org/politics/article/2010/03/22/1011273/hillary-clintons-airac-speech/>.